

Lær at sætte komma rigtigt

Jane Hansen
Danske Sprogseminarer

Uddrag af powerpoint brugt på webinar om komma, august 2018.

Med enkelte tilføjelser af Jørn Ingemann Knudsen.

Program

8 kommaregler - et overblik

Begrebsafklaring

- helsætning
- helsætningsstamme
- ledsætning

8 kommaregler - i detaljer

8 kommaregler – et overblik

1. Mellem helsætninger

2. I opremsninger
3. Ved tilføjelser
4. Ved navnetillæg
5. Foran "men"

6. Efter ledsætninger

7. Før og efter parentetiske ledsætninger

8. Valgfrit komma foran andre ledsætninger

Begrebsafklaring

Helsætning (hovedsætning)

Mange synes, at det har været en kold sommer.

Helsætningsstamme

Mange synes

Ledsætning (bisætning)

at det har været en kold sommer.

En helsætning står alene og kan indeholde ledsætninger

- **Sætningsdele, som er markeret med fed blå skrift, er ledsætninger.** ◦
- 1. Hør. ◦
- 2. Det regner. ◦
- 3. Salgschefen udformer et forslag.
- 4. Kan I huske, **at det sneede i vinterferien?**
- 5. Vi ved ikke, **hvorfor det skete.**
- **6. Hvorfor det skete,** ved vi ikke.
- 7. Bo kender godt ham, **som de har ansat, fordi de har arbejdet sammen for et par år siden.**
- **8. Hvis du siger, det er sådan, det forholder sig,** skal det nok være rigtigt, **fordi du plejer at have ret.**

Sådan finder du en ledsætning

- 1. En ledsætning kan ikke stå alene.**
- 2. En ledsætning kan kendes på det første ord:**
 - bindeord (**konjunktioner**) - fx *om, at, når, da, så, fordi* mv.
 - hv-ord (**interrogative pronomener/spørgende stedord**) - fx *hvem, hvad* mv.
 - henførende stedord (**relative pronomener**) - typisk *som* og *der*
- 3. En ledsætning fungerer som led.**
- 4. Ikke-prøven.**
- 5. Ekko-prøven.**

En ledsætning kan ikke stå alene

1. Ved du, **om vi har fået ordren?**
2. Så I, **hvem af deltagerne der gik tidligt?**
3. Jeg kender godt ham, **som de har inviteret.**
4. **At børnene kan lide pandekager,** er klart.
5. De undersøger ikke sagen, **fordi den er afsluttet.**

En ledsætning kan kendes på det første ord

1. Ved du, **om** vi har fået ordren?
2. Så I, **hvem** af deltagerne der gik tidligt?
3. Jeg kender godt ham, **som** de har inviteret.
4. **At** børnene kan lide pandekager, er klart.
5. De undersøger ikke sagen, **fordi** den er afsluttet.

2. En ledsætning kan kendes på det første ord:

- bindeord (**konjunktioner**) - fx *om, at, når, da, så, fordi* mv.
- hv-ord (**interrogative pronomener/spørgende stedord**) - fx *hvem, hvad* mv.
- henførende stedord (**relative pronomener**) - typisk *som* og *der*

En ledsætning fungerer som led

1. **At børnene kan lide pandekager,** er klart. (grundled)
2. **At børnene kan lide pandekager, som er amerikanske,** er klart. (del af grundled)
3. Det er ikke hende, **som jeg kender.** (del af omsagnsled til grundled) ° °
4. Ved du, **om vi har fået ordren?** (genstandsled)
5. Så I, **hvem af dem der gik tidligt?** (genstandsled)
6. Jeg kender godt ham, **som de har inviteret.** (del af genstandsled)
7. De undersøger ikke sagen, **fordi den er afsluttet.** (adverbiel)

En ledsætning fungerer som led

1. **At bør**
2. **At bør** ke,
- er klar
3. Det er
- grundled
4. Ved du
5. Så I, **H**
6. Jeg ke
- genstan
7. De undersøger ikke sagen, **fordi den er afsluttet.** (adverbiel)

Gennemgangen af denne måde at finde ledsætninger på vises i en særskilt video

Ikke-prøven

1. Ved du, **om vi IKKE har fået** ordren?
2. Han fortæller, **hvad der IKKE skete**.
3. Så I, **hvem af deltagerne der IKKE gik** tidligt?
4. Jeg kender godt ham, **som de IKKE har inviteret**.
5. **At børnene IKKE kan lide** pandekager, er klart.

Hvis ordet 'ikke' kan sættes ind *før* udsagnsleddet, så er sætningen en ledsætning

Ekko-prøven går ud på at få øje på, hvor en ledsætning *slutter*

1. At børnene kan lide pandekager, er klart.
2. Mens vi var på ferie, brugte vi en masse penge.
3. Den bog, som jeg har læst, er virkelig god.
4. Siger du det, skal det nok være rigtigt.

Ekko-prøve:

Ledsætningen slutter her

1. **At børnene kan lide pandekager**, **det** er klart.
2. **Mens vi var på ferie**, **da** brugte vi en masse penge.
3. Den bog, **som jeg har læst**, **den** er virkelig god.
4. **Siger du det**, **så** skal det nok være rigtigt.

1. Sæt komma mellem helsætninger

1. Enten kan han ikke finde adressen, **eller** også er han syg.
2. Jeg blev hjemme, **for** jeg var ikke helt rask.
3. Hun er god til atletik, **men** det har hun ikke altid været.
4. Peter drikker kaffe, **og** Sofie drikker te.
5. Det bliver godt vejr til sommer, **så** derfor bliver vi hjemme
6. Spis noget mindre, **eller** løb 3 km hver uge.

1. Sæt komma mellem helsætninger

1. Enten kan han ikke finde adressen, **eller** også er han syg.
2. Jeg blev hjemme, **for** jeg var ikke helt rask.
3. Hun er god til atletik, **men** det har hun ikke altid været.
4. Peter drikker kaffe, **og** Sofie drikker te.
5. Det bliver godt vejr til sommer, **så** derfor bliver vi hjemme

Du kan kontrollere, at sætningerne herover, både før og efter komma, ikke er ledsætninger, men helsætninger. Det kan du gøre ved at bruge ikke-prøven. Fx vil man jo ikke kunne sætte ordet 'ikke' ind foran udsagnsordene 'kan' og 'er' i første sætning: "**Enten ikke kan han ikke finde adressen, eller også ikke er han syg.**" Og når man ikke kan det, så er sætningerne ikke ledsætninger, men helsætninger.

2. Sæt komma i opremsninger

1. De skrev **notater**, **beslutningsoplæg** og **mails**.
2. Jeg skal enten til **Paris**, **Tyrkiet** eller **Indien**.
3. I går var det en **varm**, **skyfri** sommerdag.
4. Det kan være svært **at spise**, **syng** og danse på samme tid.
5. **Spis** sundt, **drik** masser af vand, **og dyrk** noget motion.

2. Sæt komma i opremsninger

1. Lejligheden havde et **mindre**, **godt** køkken.
2. I huset er der en **mindre tør** kælder.
3. De unge skal bo i **mindre**, **møblerede** værelser.

Når der er komma mellem tillægsordene 'mindre' og 'godt' i første sætning, betyder det, at køkkenet i lejligheden *både* er et lille køkken *og* et godt køkken. Hvis der ikke havde været komma mellem de to tillægsord, ville køkkenet være et mindre godt køkken, dvs. et dårligt (måske slidt?) køkken.

3. Sæt komma ved tilføjelser

1. Jeg kunne godt lide menuen, **fx citronfromagen**.
2. Vi skal nok få det gjort, **måske allerede i aften**.
3. Jeg tror, vi får ordren, **bl.a. fordi han ringede tilbage**.

4. Sæt komma ved navnetillæg

(også kaldet appositioner)

1. København, **Danmarks hovedstad**, ligger ved Øresund.
2. H.C. Andersens første roman, **Improvisatoren**, udkom i 1835.
3. Prins Joachims ekskone, **Alexandra**, har solgt sit hus i Hellerup.
4. Elizabeth Taylors eksmand Richard Burton spillede hovedrollen.

Der skal komma omkring 'Alexandra' i sætning 3, fordi navnet ikke er nødvendigt for at forstå sætningen. Prins Joachim har nemlig kun én ekskone. I sætning 4 derimod, skal der ikke komma omkring ordene 'eksmand Richard Burton', fordi Elizabeth Taylor har haft flere eksmænd. Man er altså nødt til at præcisere, *hvilken* af hendes eksmænd, der er tale om. Ordene 'eksmand Richard Burton' kan altså ikke undværes, og derfor skal der *ikke* komma omkring.

5. Sæt komma foran "men"

- valgfrit, hvis "men" ikke indleder en sætning

Danske Sprogseminarer

1. De har meldt sig ud af klubben, **men de siger, at de melder sig ind igen til næste år.**
2. Jeg købte ind for min nabo(,) **men glemte vinen.**

Du *må* gerne (men *skal* ikke) undlade at sætte komma foran men, hvis sætningen er ufuldstændig, dvs. hvis der fx ikke er noget grundled i.

I sætning 1 er der både grundled ('de') og udsagnsled ('siger'). Men i sætning 2 er der ikke noget grundled. Der står jo ikke fx "men **de** glemte vinen" eller "men **jeg** glemte vinen". Og når der ikke gør det, må du altså gerne lade være med at sætte komma foran 'men'.

© Danske Sprogseminarer A/S

23

6. Sæt komma efter ledsætninger

Danske Sprogseminarer

1. **Når det sner**, er det som regel vinter.
2. **Hvis filmen stadigvæk går i Imperial**, tager vi ind og ser den.
3. **Da vi stod ved stoppestedet**, så vi et stjernes kud.
4. **At svalerne flyver lavt**, når det regner, er ikke noget nyt.
5. **Hvis du nu siger, at du har glemt billetterne**, skriger jeg.

7. Sæt komma før og efter parentetiske ledsætninger

Danske Sprogseminarer

1. Kronprins Frederik, **som har boet i Fredensborg**, er flyttet til København.
2. Projektet er uændret, **hvad der i øvrigt også fremgår af vores statusrapport**.
3. Hans forældre, **som lige har fejret sølvbryllup**, er rejst til USA.

Parentetiske ledsætninger er sætningsdele, som man kunne sætte parentes om, og dermed signalere, at indholdet ikke er nødvendigt for at forstå sætningens primære indhold. Fx er det primære budskab i sætning 1, at Kronprins Frederik er flyttet til København, ikke at han også har boet i Fredensborg.

8. Valgfrit komma foran andre ledsætninger

Danske Sprogseminarer

1. Jeg ved(,) **at de kommer**.
2. Han siger det(,) **fordi han er sikker i sin sag**.
3. De skal gøre det(,) **før det er for sent**.
4. Han ved ikke(,) **hvem der havde gjort det**.
5. Tænk på læseren(,) **når du skriver**.
6. De spillere(,) **der snyder**, udelukker vi fra kampen.

I følge Dansk Sprognævn må du gerne lade være med at sætte startkomma, dvs. komma foran ledsætninger. At sætte startkomma er dog stadigvæk langt den mest udbredte kommametode, så det er også den, du skal lære her.

Hvis du vælger at undlade startkomma, skal du være konsekvent. Hvis du til skriftlig eksamen *ikke* sætter startkomma, vil det nok være en god idé at gøre opmærksom på det, for ellers tror censorerne måske, at de manglende kommaer før ledsætninger er en fejl.

Startkommaet over for Dansk Sprognævnets anbefaling

Startkommaet:

1. Jeg ved, **at de kommer**.
2. Han siger det, **fordi han er sikker i sin sag**.
3. De spillere, **der snyder**, udelukker vi fra kampen.
4. Kronprins Frederik, **som har boet i Fredensborg**, er flyttet til København.

Sprognævnets anbefaling:

1. Jeg ved **at de kommer**.
2. Han siger det **fordi han er sikker i sin sag**.
3. De spillere **der snyder**, udelukker vi fra kampen.
4. Kronprins Frederik, **som har boet i Fredensborg**, er flyttet til København.